

A MAGYAR
KÖNYVSZEMLE
— ÉS A
MOKKA-R
EGYESÜLET
FÜZETEI * 8

A MAGYAR
KÖNYVSZEMLE

← — ÉS A
MOKKA-R
EGYESÜLET
FÜZETEI * 8

ALEXANDER MULTIFRONS

TANULMÁNYOK
A 90 ÉVES
DÖRNYEI SÁNDOR
TISZTELETÉRE

ARGUMENTUM KIADÓ
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár,
a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Irodalomtudományi Intézete
és a MOKKA–R Egyesület
az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével.

Sorozatszerkesztő
MONOK ISTVÁN

A kiadói program vezetője
BOKA LÁSZLÓ

Szerkesztette
PERGER PÉTER

A borítón
JOHANN WEBER: *Ianus bifrons*
(Lőcse 1662, RMNY 3047) című műve
rézmetszetes díszcímlapjának részlete látható.

© A kötet szerzői, 2016
© Argumentum Kiadó, 2016
© Országos Széchényi Könyvtár, 2016

Tartalom

Alexander multifrons, azaz a sokarcú, sokoldalú Dörnyei Sándor	9
Tabula gratulatoria <i>Isten éltesse sokáig az ünnepeltet!</i>	11

A JÓ BARÁT

SÁROSI BÁLINT: Sándor	15
-----------------------------	----

AZ ORVOSTÖRTÉNÉS

DEÁK ESZTER: „A Betegségnek Árnyéka se környékezi Kisdudunket.” <i>Kiss József három levele Széchényi Ferencnek</i>	19
KÖRMENDY KINGA: Az esztergomi székesegyházi könyvtár orvosi kódexe az 1543 előtti könyvállományban	25
MADAS EDIT: Szent Márton chablis-i gyógyító csodája az Ernst-kódexben <i>Mit keres egy magyar gróf Burgundiában a honfoglalás korában?</i>	29
P. VÁSÁRHELYI JUDIT: Samuel Spielenberger ismeretlen verse és albumbejegyzése	35
KATARÍNA PEKAŘOVÁ: Adalékok a felső-magyarországi iskolaorvosok működéséhez	39
SARBAK GÁBOR: Csodás gyógyulások Remete Szent Pál közbenjárására	47
SZELESTEI N. LÁSZLÓ: Komáromi János Péter Vas vármegyei főorvos nyugdíjazási kérelme	53
VARJASSY PÉTER: Separatio leprosorum – a leprások egyházi elkülönítése a középkori Európában	59

AZ ORVOSI BIBLIOGRÁFUS

DEÁKY ZITA: Az orvosi értekezések jelentősége a néprajztudomány számára	71
KAPRONCZAY KATALIN: Fejezetek az orvosi bibliográfia, lexikográfia múltjából	77
KISS LÁSZLÓ: A Csehországból érkezett orvosok disszertációi a magyar orvosi karon 1770 és 1849 között	85

A GYÓGYSZERÉSZET-TÖRTÉNE SZ

DOBSON SZABOLCS: A gyógyszeripar felemelkedése, a szintetikus gyógyszerek dominanciájának kialakulása	95
HENDE FANNI–KORONDI ÁGNES: Gyógyító szavak és füvek <i>Egy XVI. század eleji kézirat receptgyűjtemény margójára</i>	103
KISDI KLÁRA–LAUF JUDIT: Gyógyír a püspöknek <i>Az orvosi receptek titkai Filipec János pontifikálásában</i>	109

A HUNGARICA-BIBLIOGRÁFUS

PERGER PÉTER: Zsámboky János Plautus-edíciójának ismeretlen kiadása és hazai olvasója	119
SZVORÉNYI RÓBERT: Eperjesi Serédy Márton publikálatlan magyar verse és annak forrása	123

A SAJTÓ BARÁTJA

PÉTER MIHÁLY – PÉTER H. MÁRIA: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvosi szakosztálya és a 140 évvel ezelőtt megjelent folyóirata, az Értesítő	131
RÓZSA MÁRIA: Publikáló orvosok a Habsburg-monarchia német nyelvű sajtójában a hosszú XIX. században	137
V. ECSÉDY JUDIT: Egy meghíúsult újságról	143

A MINDEN IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ HUMANISTA

CSOBÁN ENDRE ATTILA: Nutrix ejus Terra est <i>Alkímiai, orvosi szimbólumok egy XVII. századi díszcímlapon</i>	153
GAZDA ISTVÁN: A Magyar Tudós Társaság elveszettnek hitt 1848-as magyar nyelvtankönyvei	161
KOVÁCS ESZTER: Rumer Gergely irodalmi munkássága	169
MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS: Műveltség	175
PERJÁMOSI SÁNDOR: A szegedi Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének megalakulása	179
Dörnyei Sándor műveinek bibliográfiája	185
Rövidítések jegyzéke	199
Személynévmutató	201
Helynévmutató	210

HENDE FANNI-KORONDI ÁGNES

Gyógyító szavak és füvek

*Egy XVI. század eleji kézirat os receptgyűjtemény margójára**

A budapesti Egyetemi Könyvtár Inc. 809 jelzetű, Bonaventura *De preparatione ad missam*¹ és Johannes Peckham *Meditatio de SS. sacramento altaris* című műveit tartalmazó, 1500 körüli római kiadású ösnyomtatványa orvostörténeti és nyelvtörténeti szempontból is érdekes kézirat os receptgyűjteményt tartalmaz a könyv elejére kötött előzéklapokon. A kézirat elég apró, helyenként megkopott, kifakult, nehezen olvasható XVI. századi kurzív írással készült. A négy lapnyi, főként latin, kisebb részben magyar szöveg csoportot az első lapon két olasz recept előzi meg a tintakészítés módjáról, ezek viszont egészen más jellegű, valószínűleg későbbi kézírással készültek.² Az ösnyomtatvány első lapjának felső margóján még két sorban folytatódik a latin szöveg, majd egy másik kézírással a következő possessor-bejegyzés olvasható: *pertinet ad claustrum Mýhelis Fr. Simon Brathulých eiusdem ordinis Vicarius Generalis scripta*. Eszerint a könyv a XVI. század végén, Bratulics Simon³ rendfőnöksége idején (1593–1611), a pálosok nagyvázsonyi, Szent Mihály titulusú kolostorának birtokában volt.

E kéziratról először Szinnyei József adott hírt.⁴ Ő még egy háromdarabos kolligátumról írt, amelyben egy 1508-as mű is szerepel, s több, előre, középre és hátra bekötött beírt levél. Mivel őt a kézirat nyelvemlék volta érdekelte, ezekből a bejegyzésekből a legrégebbinek tartott, az ösnyomtatvány elején álló leveleken olvasható magyar nyelvű szövegrészekből, illetve egy későbbi, de még a XVI. század első feléből való receptet közölt. Egy évvel később Szilágyi Sándor már csak a Bonaventura-ösnyomtatvány előtt álló négy levél bejegyzéseiről tudósí-

* A tanulmány az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoportban készült. A szöveggel való munkában sok segítséget kaptunk kollégáinktól, Madas Editől, Lauf Judittól, Kisdi Klárától és Sarbak Gábortól. Köszönet érte!

¹ *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, hrsg. von Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke, Leipzig–Stuttgart, Hiersemann, 1925–2000, 4685 sz.

² Hasonló receptek kerültek elő más nyomtatott vagy kézirat os könyvek előzéklapjairól, margójáról. Pl. XVI. századi szlovák és latin recepteket tartalmaz a Filipec-pontifikálé. Erről ld. LAUF Judit és KISDI Klára jelen kötetben megjelenő *Az orvosi receptek titkai Filipec János pontifikáléjában* című írását. Csontos János a XVI. század első feléből származó magyar nyelvű receptet talált egy 1505-ös strassbourgi latin nyelvű nyomtatványban „Az Emyztetlensegrewl”: CSONTOSI János, *Egy régi magyar recipe*, Magyar Nyelvőr 1879, 214.

³ Életrajzát ld. *Bratulics Simon = Magyar katolikus lexikon*, főszerk. DIÓS István, szerk. VICIÁN István, Bp., Szent István Társulat, Bor–Éhe, 1996, 35.

⁴ SZINNYEI József, *Egy XVI. századbeli nyelvemlék*, Magyar Nyelvőr 1879, 169.

tott.⁵ Ő csupán az egyes lapokon található receptek címét közli (kimaradtak: *Ad Razth*, *Ad aurium vicia*, *Contra impetiginem*, *Ad vicia oculorum*, *Ad tumorem pedum*), illetve a *Contra hyzetel*⁶ cím alatt olvasható két gyógymód közül a magyar nyelvűt. E két közlés alapján a receptekre való utalások fel-felbukkannak a nyelvtörténeti és az orvostörténeti szakirodalomban,⁷ részletesebb elemzésükre azonban nem került sor. Tekintve a magyarországi és főként a magyar nyelvű orvosi irodalom eléggé gyér voltát, e szövegek mindenképpen alaposabb vizsgálatot igényelnének. Ennek elvégzésére itt most nincs elég terünk, ezért csupán az egyik latin recepttel foglalkozunk részletesebben, amely jellegében részben eltér a többitől.

A receptgyűjtemény alapvetően gyakori megbetegedésekre, szem-, fül- és fogfájásra, bőrbetegségekre (orbánc, farkasseb, ótvar), belső szervi bajokra (*Ad calefaciendum stomachum*, *Ad razth*) ajánl főként növényi összetevőkből főzött, kevert keneteket. Ennek illusztrálására a mellékletben négy rövid receptet közlünk. Viszonylag összetett, nem pusztán növényi főzet a szembántalmakra előírt, az összetevők mértékét magyarul megadó recept. Ebbe többek között cinkoxidnak (*tucia*), cukornak (*czucarum candi*), kámfornak, római vitriolnak vagy réz-szulfátnak (*vitriolum Romanum*) is kerülnie kell a rózsavíz mellé. A Szent Antal tüzeként is ismert orbáncra vízben főtt csalánt, a lép vagy a belek betegségét jelentő rásztra olajban főtt csalánt ajánl a szöveg. Az orbánchoz hasonló bőrbetegségekre, a farkassebre szárított, mozsárban megtört pimpót, valamint *aqua vitae*-vel (különböző égetett szeszek neve a korban) lemosást tanácsol.

A legelső latin nyelvű szöveg azonban, amely a *De incubis et subcubis* címet viseli, ettől eltérő gyógyítási gyakorlatra mutat. Az *incubus* vagy görög elnevezéssel *ephialtes* a középkori gyógyászat egyik érdekes problémája, amelyet a középkor folyamán nemcsak az orvostudomány, hanem a teológia és a népi hiedelmek is értelmeztek. A három megközelítés interpretációit és találkozásait, egy a jelenség antik gyökereiig visszamenő tanulmány vizsgálja.⁸ Ebben Maaïke van der Lugt bemutatja, hogy az éjszakai fulladás, beszéd- és mozgásképtelenség tünetegyüttesével leírt, az orvosi irodalomban a fej, az elme megbetegedései között tárgyalt kór hogyan került át az ókori alapszövegekből a középkori orvostudomány traktátusaiba. Ebben az orvosi irodalom mellett a XII. századtól népszerűvé váló, Macrobius *Somnium Scipionis*-kommentárjára alapozó álomel-

⁵ SZILÁGYI Sándor, *Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti Egyetemi Könyvtárban*, Magyar Könyvszemle 1880, 18.

⁶ A *hyzetel*, azaz *iz-étel* a foghúst pusztító karcinóma, fene. Erről lásd az e receptre is hivatkozó nyelvtörténeti szócikket: SIMONYI Zsigmond, *Zizetel? = A nyelvtörténeti szótárhoz*, Magyar Nyelvőr 1899, 122.

⁷ Pl. az *Ad orbancz* címűre hivatkozik GRYNÆUS Tamás, *Szent Antal tüze*, Bp., Akadémiai, 2002, 90.

⁸ Maaïke VAN DER LUGT, *The Incubus in Scholastic Debate: Medicine, Theology and Popular Belief = Religion and Medicine in the Middle Ages*, eds. Peter BILLER, Joseph ZIEGLER, Woodbridge, Suffolk, UK, Boydell Press, York Medieval Press, 2001 (York Studies in Medieval Theology, 3), 175–200.

méleteknek is jókora szerep jutott. A betegség okait a kor orvostudománya külső (a fej lehülése, mértéktelen evés) vagy belső (a fekete epe túlsúlya, ami a nedvek keringését akadályozza) okokkal magyarázta a négy testnedv (vér, fekete epe, nyálka, sárga epe) egyensúlyának fontosságát tételező humorálpatológiai szemlélet szellemében.

E megközelítés példázására idézzük itt a betegség tüneteinek és okainak leírását az első magyar nyelvű átfogó jellegű orvosi könyvből, a XVI. század utolsó harmadában valószínűleg Báthory Kristóf erdélyi fejedelem udvaronca, Lencsés György által összeállított *Ars medicából*.⁹ „Bozorkanrol [Ephialtes. Incubus]. Aż mely Nyawaljat magyarul Bozorkannak hýnak, femmý nem egýeb, hanem aż emébry teftnek megh nyomafa es Eyelý fuladafa, aż leleogzeth vetelth aż ký megh banthýa es aż ʒozathois el veʒý, kýben ýollehet aż Erzekénfegék el nem vetethnek, de azerth el aýulnak megh baggyadaffal, mykeppen hogý aż Elme es aż Elmelkeodefis. Merth aż ký aʒʒal bantatýk, Neha vgý teccʒýk hogý valamý ellenfegh ýwne rea, Neha penýgh myntha valakýtwl olýtul nyomattatnek megh nagý teréhel, aż ký kéʒeofwný akarna vele, vagý effele ektelen latafokat tetteth es elmelkeodýk, kýk azerth mynd femmýk. Okaý Leʒén eʒ ʒabalaftul melybeol leʒén temerdék Nyal es megh egét Sar, de nem aż agý veleoben vagýon, hanem aż Melýnek porcʒogoya alat valo huf kérwl, mely hus aż ʒabalas es fok nyerfsefegh mya feol fuualkodwan, amaʒ Inas es erés hus aż mely aż ʒýwet es twdeoth aż Maýtul es Leptwl el valaʒtýa, es aż twdē megh bantatýk, es onneth oʒthon aż temerdék para, feol aż Torokban es agýwelében fél mēnwen, aż ʒozath megh nyomattatýk, aż Elme es ertelēm megh haborodnak, es ruth ʒomorú latafokkal bantatýk megh. Eʒ Betegfegh ʒýnthé rokonfaga aż gutta wtefnék. Es aż korfagh verefnek, valakýn aʒert fokát tarth, olýanna valtoʒýk vegre.”¹⁰

A betegség magyar neve (*boszorkány*) jól mutatja, hogy a népi hiedelemvilág, amint azt az ókori és középkori orvosi irodalom gyakran – általában cáfolás céljából – megemlíti, ártó személyek, csecsemőhalált is előidéző, fojtogató démonok közbeavatkozásának tulajdonította a tüneteket.¹¹ A népi értelmezés mellett a XV. században egyre hangsúlyosabbá vált az orvosi művekben is az a teológiai értelmezés, amely, összefüggésben a démonológia és a boszorkányok létébe vetett hit fontosságának növekedésével, a betegség okát szexuális jellegű démonokra vezeti vissza.¹² Ez az interpretáció Szent Ágoston *De civitate Dei*-én és Sevillai Isidor *Etymologies* című enciklopédikus munkáján alapul. Szerintük az *incubus*

⁹ A mű addigi kutatástörténetéről, szerzőségéről, forrásairól, három kéziratának egymáshoz való viszonyáról, illetve orvostörténeti értékéről ld. Spielmann József, Az „Ars Medica” a XVI. századi erdélyi művelődésben = *A közjó szolgálatában: tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok*, Bukarest, Kriterion, 1977, 39–83. Betűhű kiadása: *XVI. századi magyar orvosi könyv*, bev., kiad. VARJAS Béla, Kolozsvár, Erdélyi Tud. Int., 1943.

¹⁰ *XVI. századi magyar... i. m.*, 39–40.

¹¹ VAN DER LUGT, 8. jegyzetben *i. m.*

¹² *Uo.*, 195–200.

és a *subcubus* a beteggel szexuális kapcsolatot létesítő női, illetve férfi démon, Pán, a faunok és más erotikus jellegű pogány istenek, félistenek rokona.¹³

Ennek az erősödő teológiai interpretációnak a hatását mutatja a mellékletben teljességében közölt, az *incubus* és *subcubus* távoltartását szolgáló szöveg, amely pusztán az utolsó, más színű tintával utólag bejegyzett két sorban ajánl gyógyszert a betegsége mondván, hogy a vízzel megivott fűzfá- és a nyárfavirág lehűti a vágynyak. Az eredeti szöveg igazából nem is recept, hanem ráolvasás: Krisztus keresztiének felirata, Isten ereje, a Megváltó szenvedése, anyjának tisztasága és compassiója nevében parancsolja a démonnak és mindenféle ördögi támadásnak és képzetnek, hogy ne merje háborítani azt, aki meggyónva, *Üdvözlégyet, Mi-atyánkot és Hiszekegyet* mondva a nyakába kötve viseli ezt a szöveget.

Itt tehát nem recepttel, hanem szöveges amulettel van dolgunk, amely különböző, mágikus formulák segítségével („+ Iesus Nazarenus + Rex Iudeorum + titulus triumphalis +” vagy János evangéliumának bevezető szavai) képes távol tartani az ártó szellemeket. Az ilyen jellegű védő-mágikus, esetenként amulettként használt írások nem voltak ismeretlenek a középkorban. Bozóky Edina a *Typologie des Sources du Moyen Âge Occidental* védő imákról és ráolvasásokról szóló kötetében járja körül ezt a szövegtípust.¹⁴ Don C. Skemer könyve, amely a szövegamulettel középkori nyugat-európai használatát tekinti át, hasonlóan működő írásokat is vizsgál. Sok ilyen szöveget kis papír- vagy pergamendarabokra írva a testen viseltek, másokat viszont felolvasásra szántak.¹⁵ Az ilyen amulettek népszerűsége a szavak mágikus erejében és az írás isteni hatalmába vetett hiten nyugodott.¹⁶

Szövegünk tehát túlmutat a gyógyászati célú recept műfaján, s már a vallás és mágia közötti, elég képlékeny határon mozog,¹⁷ rokon a ráolvasásokkal, bájos imádságokkal.¹⁸ Mint ilyen közeli rokonságot mutat a pálos eredetű *Peer-kódex*¹⁹ nevezetes ráolvasás-jellegű imáival. Ezek a mennybejutás szempontjából veszélyes, felkészülésre elég időt nem engedő, hirtelen halál különböző módo-

¹³ *Uo.*, 178–179.

¹⁴ Edina Bozóky, *Charmes et prière apotropaiques*, Turnhout, Brepols, 2003 (Typologie des Sources du Moyen Âge Occidental, 86).

¹⁵ Don C. SKEMER, *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages*, University Park, Pennsylvania State University Press, 2006, 144–156.

¹⁶ *Uo.*, 1–5.

¹⁷ E határterületen elhelyezkedő szövegtípusokra s az ezek közötti rengeteg átmeneti formára hívja fel a figyelmet egy a ráolvasások/bájosítások európai múltjával foglalkozó kötet előszava: *The Power of Words: Studies on Charms and Charming in Europe*, eds. James KAPALÓ, Éva PÓCS, William RYAN, Bp., New York, Central European University Press, 2013, 2.

¹⁸ Ld. pl. *Magyar bájos imádságok a XV–XVI. századból*, szerk. Bolgár Ágnes, Bp., Mernők ny., 1934.

¹⁹ OSZK, MNy 13; kiadása: *Peer-kódex*, kiad. KACSKOVICS-REMÉNYI Andrea, OSZKó Beatrix, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000 (Régi Magyar Kódexek, 25).

zatai (nyíl és tör,²⁰ láz,²¹ pestis,²² mérge, víz, tűz²³) ellen védő szövegek. A kódexben még egy epilepszia elleni mágikus diagram²⁴ is szerepel. Lázs Sándor és Bolonyai Gábor kimutatták, hogy e szövegek számos olyan latin kifejezést, görög és héber eredetű szót tartalmaznak, amelyek az antik varázslás gyakorlatából származnak.²⁵ A láz elleni írás a latinul is megadott védőformulákat (Christus regnat + Christus imperat + Christus vincit) a mi kéziratunkban is látható, szintén védő funkciójú keresztekkel tagolja. A döghalál elleni ima az *incubustól* védő formulákhoz nagyon hasonlókat tartalmaz: „Orok mindenható istennek hatalma : az meg feholt cristusnak hatalma érdémé : iesusnak bekesege hywthnek erossege : neme azzonnyonk zyz marianak tyztasaga oltalmazzon wedelmezzzen engemeth simonth minden nemo dogh halaltwl ata + fyw + zenth lelek dychoseges zenth haromsag Ez vtan mongy oth pater nosterh: es heeth Aue mariath.”²⁶ A *Peer-kódex*szel való párhuzam azért is jelentős, mert a receptgyűjtemény possessor-bejegyzése alapján elképzelhető, hogy a két kézirat ugyanott, a nagyvázsonyi pálos kolostorban készült, ahol ezek szerint az amulettekkel, ráolvasásokkal gyógyítás megszokott gyakorlat lehetett.

Melléklet

De incubis et subcubis

+ Iesus Nazarenus + Rex Iudeorum + titulus triumphalis + protege eam ab omnibus malis + sancte Deus s. etc.

+ Potencia Dei + fortitudo fidei + passio domini nostri Iesu Christi amen

+ Puritas virginis gloriose immaculate + conservet defendatque hunc filium Dei altissimi, ab omnibus malis et ab infestatione illusioneneque diabolica + In principio erat verbum etc.²⁷ Per virtutem huius sanctissimi ewangelii et per merita amarissime passionis Dei nostri Iesu Christi ac per propter²⁸ compassionem genitricis eiusdem gloriosissimae virginis marie et merita omnium sanctorum. Ego licet peccator maximus tibi diabole precipio, ut amodo et deinceps hunc filium Dei

²⁰ *Uo.*, 250–278. (A kódexnek a kiadásban megadott lapszámái.)

²¹ *Uo.*, 247–249.

²² *Uo.*, 235–236.

²³ Egy Szent Ágostonnak tulajdonított, a *Hortulus animae*-ből származó, imaszöveg (*Uo.*, 185–190., 262–266.), amelynek párhuzamai a *Czech*-, *Gömöry*-, *Teleki*-, *Thewrewk*-kódexekben olvashatók, a bevezető rubrika szerint szintén amulettként véd tűz, víz és mérge ellen: „Beatus augustinus fecit hanc oracionem quam si quis legerit aut super se portauerit nullus inimicus ei nocere potuerit et illa die nec in igne nec in aqua nec venu mortifero morietur neque nocebit et cum anima de corpore egressa fuerit infernus eam non possidet.” *Uo.*, 185.

²⁴ *Uo.*, 346.

²⁵ LÁZS Sándor, BOLONYAI Gábor, *Antik varázslás elemei a Peer-kódex amulettészövegeiben*, Vallástudományi Szemle, 2008, 129–148.

²⁶ *Peer-kódex*, i. m., 235–236.

²⁷ János evangéliumának kezdőszavai.

²⁸ Ez a szó át van húzva.

altissimi perturbare molestare sew illudere non audeas. Hec tibi in nomine Patris et Filii et Spiritus [Sancti] precipio etc.

Ista debent scribi ad collum patientis prius facta pura confessione et orare debet ligans cum omni devocione Ave Maria Pater noster et Credo. Item dicitur de salice, quod si flos ipsius cum aqua bibitur omnem calorem libidinis friges (sic!) facit etc. Hoc idem facit flos populi arboris eodem modo si bibitur.

Ad orbancz

Recipe urticam minorem coque in aqua [...] ²⁹ aliquociens et sanabitur.

Ad razth

Recipe eandem herbam urticam scinde ad partes minutas et decoque in oleo et stet tribus diebus super locum doloris et sic iterans sanabitur.

Contra farkallëb

Recipe herbam que vocatur pinponÿa cum radice folijs et seminibus et exsicca sub umbra et post tere in mortario bene, et post lava ipsum vulnus cum aqua viva vel vite, et sparge ipsos pulveres super vulnus et curabitur in brevi etc.

Ad vicia queque oculorum

Salarmoniacum 1 Loth

Nil fél Loth

Tucia preparata 1 Nehezeg

Czucarum candi 1 Nehezeg

Camphora 1 Nehezeg

Vitriolum Romanum 1 Nehezeg

Aqua Roseacea 1 Budaÿ mezel

Hec omnia contere invicem in pondere prescripto et infunde vel superfunde aquam roseaceam et move ad triginta dies semel in die et guttatim inmitte.

²⁹ Sérült a papír.